

Bir Kuşbilimcinin Serüvenleri

Dünyanın ta öteki ucunda, Güney Amerika'da tam dört yıl yaşayan bir kuşbilimcimiz, geçtiğimiz aylarda ülkemize geri döndü. Çok heyecanlandık. Kimbilir orada ne kuşlar görmüş, ne serüvenler yaşamıştı? Bunları düşününce daha da heyecanlandık. Hemen onun peşine düştük. Bize dinlediği, gördüğü, yaşadığı ve öğrendiği her şeyi anlatsın diye...

Kuşbilimci Kerem Ali Boyla, gerçekte bir biyolog. Üniversiteyi bitirdikten sonra öğrenimini sürdürmüş ve bir yüksek lisans programına girmiş. Bu da bittikten sonra "Ne yapayım?" diye düşünürken Güney Amerika'daki bir doğa koruma örgütünün gönüllü elemanı aradığını duymuş. Bu kuruluşa başvurmuş. Güney Amerika, kocaman bir kıta. Tam olarak nereye gittiğini merak ediyoruz. Ekvador ülkesinin başkenti olan Quito'da yaşadığını öğreniyoruz.

Quito, "kito" diye okunuyor. Bu ülkeyi daha çok tanımak istiyoruz, ancak henüz serüvenin başındayız. Kuşbilimcimiz, anlatmaya devam ediyor: "Orada İspanyolca konuşuluyordu. Çok geçmeden yalnızca İngilizce bilmenin yeterli olmadığını gördüm. İspanyolca öğ-

renmeliydim. Bir kursa yazıldım. İlk öğrendiğim sözcüklerden biri 'hola'ydı, İspanyolca 'merhaba' demek. Bu arada kentin parkına yerel bitki türlerinin fidanlarının dikilmesi işinde çalıştım. İspanyolcam zamanla gelişti. Dünya Kuşları Koruma Örgütü'nde kuşlarla ilgili listelerin hazırlanmasıyla ilgili bir başka gönüllülük işinde de çalıştım. Burada boş zamanlarımda bilgisayar konusunda kendimi geliştirdim. Bu, çok işime yaradı. Bir süre sonra çalıştığım kuruluştan iş teklifi aldım. İşim, Kuzey ve Güney Amerika'da yaşayan kuşlarla ilgili verileri düzenlemektir."

"Hola" Tropikal Kuşlar!

Güney Amerika'daki kuşları soruyoruz Kerem Ali Boyla'ya. Oradakilerin "tropikal kuşlar" olarak adlandırıldıklarını öğreniyoruz. Tropikal kuşlar denince aklımıza papağanlar, tukanlar, sinekkuşları geliyor. Uzmanımız, dünya üzerindeki

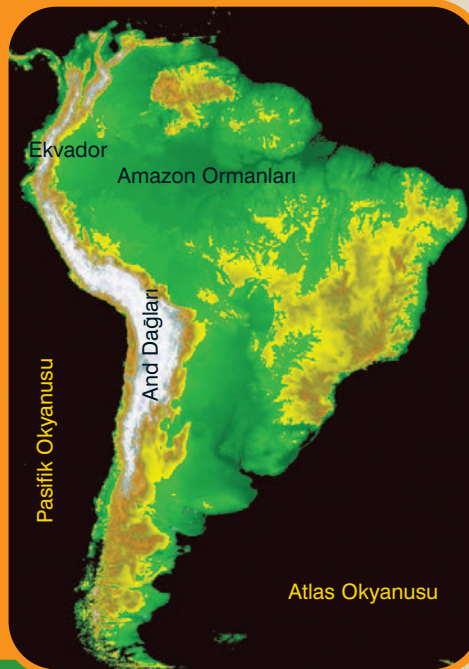
Amazon papağanı

pağanların neredeyse yarısının Güney Amerika'da yaşadığını anlatıyor. Bu da 200-300 papağan türü demek! Ekvador'daysa 30 papağan türü bulunuyor. Bu bilgileri öğrendikten sonra ondan, ülkemizle Ekvador'un kuş çeşitliliğini karşılaştırmasını istiyoruz. Ülkemiz, bu bakımdan Avrupa'nın en zengin ülkesiymiş ve 400'den fazla kuş türünü barındırıyormuş. Türkiye'nin yüzölçümünün üçte biri olan Ekvador'da da 1600'den fazla kuş türü bulunuyormuş. Ekvador, dünyada bu ka-

dar çeşitliliğe sahip olan en küçük ülke olarak biliniyormuş. Kuşbilimcimizle papağan konusuna geri döndüğümüzde, bu türe ilişkin ilginç bir bilgi veriyor: "Papağanlar, tohum ve meyvelerle besleniyorlar. Meyve yedikten sonraysa kil yiyorlar. Çünkü kimi meyvelerde bulunan zehirli maddeler, onlara zarar veriyor. Ancak, kilin içindeki mineraller bu maddeleri etkisiz hale getiriyor." Düşünsenize, kimi sabahlar Amazon Yağmur Ormanları'nda onbinlerce papağan nehir kenarındaki kum tepelerinde görülebiliyormuş! Ne yazık ki, onlar için ciddi bir tehlike de söz konusuymuş. Çünkü yakalanıp kafes kuşu yapılıyorlarmış.

Ekvador Nerede?

Güney Amerika'yı boylamasına ikiye bölen bir dağ silsilesi var: And Dağları. Bu ünlü dağlar öylesine yüksek ki... Kuşbilimcimiz, And Dağları'nın yüksekliğinin 6300 m'ye kadar çıktığını söylüyor. Dağların güneyinde Amazon Yağmur Ormanları yer alıyor. Kuzeyindeyse Pasifik Okyanusu kıyısında çöl var. Ne kadar ilginç. Güney Amerika'da çöl iklimi, dağ iklimi, tropikal iklim gibi birçok farklı iklim çeşidini yan yana görmek mümkün. Bu olağanüstü coğrafya, Ekvador'u da sarıyor. And Dağları, bu ülkeyi de ikiye bölüyor. Ekvador çizgisinde olmasına karşın dağlardaki iklim Ankara'nın baharına benziyor ve sıcaklık yaklaşık 18 derece. Dağlardan kıyıya inince kendinizi, Antalya'nın iklimine benzeyen bir yerde buluyormuşsunuz!

Amazon Yağmur Ormanları'nın adını duyunca kulaklarımıza inanamıyoruz. Bu ormanlarla ilgili bilgileri, oraya giden birinden dinlemek çok güzel. Yağmur ormanlarında neredeyse her gün, kimi mevsimlerdeyse her günkünden çok daha fazla yağmur yağıyormuş. Bu mevsimlerde Amazon Nehri ve kolları taşıyormuş. Nehir, yağmur ormanlarının içine kadar giriyormuş. Bu durumda nehrin genişliği, 500 metreden

Tukan

yaklaşık 80 km'ye çıkıyormuş. Balıklar da suyla birlikte yağmur ormanlarına giriyorlar ve orman tabanındaki meyveleri yiyorlarmış. Sonra da gittikleri yerlere tohumları yayıyorlarmış. Tıpkı kuşların tohumları yayması gibi! Kuşlar, meyveleri yedikten sonra gittikleri yerde dışkılarını yaparlar. Dışkılarının içindeki tohumlar orada çimlenip büyüebilirler. Tohumların taşınması için bundan daha iyi bir yol olabilir mi? Balıkların peşinden de nehirde yaşayan pembe yunuslar geliyormuş. Pembe yunuslar mı? Nehirde yaşayan ve pembe renkli olan yunuslar da varmış. Bunlar, nehirdeki balıklarla besleniyorlarmış. Yani kayıkla giderken yağmur ormanlarında pembe yunus görmek mümkünmüş! Masal gibi değil mi? Yağmur ormanlarında ulaşım kayıklarla sağlanıyormuş. Yürüyerek gezilecekse yanınızda mutlaka bir rehber olmalıymış. Yağmur ormanları, binbir çeşit canlı ve neredeyse göğe değen ağaçlarının yanında, tehlikelerle de doluymuş. Rehberler, nasıl yürünmesi gerek-

tiği, nelere dokunulup nelere dokunulmayacağı hakkında bilgiler veriyorlarmış.

Kocaman Gagalı Tukanlar!

Papağanlar kadar renkli ve ilginç kuşlardan biri de tukanlar. Uzmanımız tukanlarla ilgili şunları söylüyor: "Tukanlar, Güney Amerika'da kargalar kadar yaygın kuşlar. Meyvelerle besleniyorlar. Bu kuşların kocaman gagaları var, ancak gagalarının içi boş. Yani, hafif olduğundan gagaları kuşlara yük olmuyor. Tukanlar, dalların en uçlarındaki en küçük meyveleri bile cımbızla kıl çeker gibi gagalarıyla yakalayıp sonra havaya atıyor ve ağızlarına düşmesini bekliyorlar. Bu kuşların dilleri küçük olduğu için böyle besleniyorlar." Sonra bir de tropikal ormanların en renkli kuşları kotingalar var. Bu kuşlar, çok renkli oldukları için yerliler, onların tüylerini toplayıp şapkalarında kullanıyorlarmış. Kotingaların erkekleri çok renkliymiş. Erkekler, renkli tüyleriyle dişileri etkileyip eş bulmaya çalışıyorlarmış. Ancak, çok renkli olduklarından avcılar olan atmacalardan korunmaları da zor oluyormuş. Dişiler, erkekler gibi renkli değillermiş. Kotingalar, ağaçların üst kısımlarında yaşadıklarından, yerden gözlemlenemiyorlarmış. Çünkü yağmur ormanlarının ağaçları çok uzunmuş. Kimileri 40, kimileriyse 60 m'ye çıkabiliyormuş. Bunun için özel kuş gözlem kuleleri kullanılıyormuş.

Aklımıza birden şu soru geliyor: Acaba yağmur ormanlarında yeni kuş türleri olabilir mi? Uzmanımızın belirttiğine göre, And Dağları ve Amazon Yağmur Ormanları'nda hâlâ bilinmeyen türler varmış. Kuş gözlemcileri bilmedikleri kuşların fotoğraflarını çekiyor ve seslerini kaydediyorlarmış.

Kotinga (erkek)

Kotinga (dişi)

Sonra da bunları kuşbilimcilere gösteriyorlarmış. Böylece gözlemciler ve biliminsanları arasında bilgi alışverişi ve işbirliği gerçekleştiriliyormuş. Bu kadar renkli, ilginç bir yerde yaşadığı için Boyla'ya imreniyoruz. Tropikal kuşların çok renkli olmalarından da etkileniyoruz. Bu düşüncemizi ona söylediğimizde bir anısını daha hatırlıyor. Kuşbilimci-miz renkkörüymüş; bu, onun yeşil ve kırmızı rengi birbirinden kolay ayırt edemediği anlamına geliyor. Bir gün grup halinde Amazon Yağmur Ormanları'nda kuş gözlemlemek için yürürlerken herkesin gördüğü kıpkırmızı bir kuşu, o bir türlü görememiş. Kuşun olduğu söylenen yere yaklaşmış, yaklaşmış... Farkında olmadan o kadar yaklaşmış ki kuş kaçırılmış, ancak kaçtıktan sonra görebil-miş.

Helikopter Gibi Uçan Sinekkuşları

Tropikal kuşlarda sıra sinekkuşlarına geliyor. Sinekkuşlarının, böcekler gibi çiçektozlarını (polenleri) taşıdıklarını öğreniyoruz. Uzmanımız, bu kuşların "balözü", yani çiçeklerin içindeki şekerli sıvıyla beslendiklerini açıklıyor: "Bu sıvıyı alırken

Sinekkuşu

Trogon

Ekvador'da Kimler Yaşıyor?

Ekvador'da çok eskiden yerli kabileleri varmış. Bunlar, önce İnkaların egemenliği altına girmişler. Kristof Kolomb'un Güney Amerika'yı keşfinden sonra Ekvador'a İspanyollar gelmiş. Bunun ardından yerliler, onların egemenliği altında yaşamış. Zamanla yerlilerle İspanyollar karışmış ve melez bir toplum oluşmuş. 1830'lu yıllarda ülke bağımsızlığını kazanmış. Şu anda Rus, Çinli, Avrupalı birçok vatandaşı var. Amazon tarafında orman içinde geleneklerini hâlâ sürdüren yerliler de yaşıyor. Bunlar, evlerini bitkilerden yapıyorlar, giyimlerinde bitkileri kullanıyorlar. Yine bitkilerle ve avladıkları hayvanlarla besleniyorlar. İlaçlarını bile ormandan elde ediyorlar. Dinleri Şamanizm. Güneş, toprak ve yağmur gibi doğal güçlere inanıyorlar. Köyün en yaşlısı olan Şaman, biri hastalandığında onu bitkisel ilaçlarla tedavi ediyor. Kimi yerlilerse, uygarlığın olanaklarından yararlanıyorlar.

Uzmanımız, Türkiye için koyun ne anlama geliyorsa Ekvador için de lamanın aynı şey olduğunu söylüyor. Yerliler lama yetiştiriyor, etini yiyor ve yününden yararlanıyorlar.

alınlarına çiçektozları yapışıyor. Sonra başka çiçeklere gidip gagalarını soktuklarında bu çiçektozları, onların üreme organlarına taşınmış oluyor. Sonuç olarak tozlaşma sağlanıyor." Sinekkuşlarının değişik boylarda gagaları varmış. Kimininki kısa, kimininkiye çok uzunmuş. Kimi deniz kıyısında, kimi de And Dağları'nda, 4000 m yükseklikte yaşıyormuş. Bir de sinekkuşlarının ilginç bir özelliği var. Geriye doğru uçabiliyorlarmış! Uzmanımız, sağa sola, ileri geri helikopter gibi uçabildiklerini belirtiyor. Üstelik kanatlarını sekiz çizerek çok hızlı uçabiliyorlarmış. Uzmanımız, çok hızlı kanat

Kuşbilimci Nasıl Olunur?

Üniversitede biyoloji okuduktan sonra kuşbilim alanında uzmanlaşmak gerekiyor. Ancak, kuşbilimle uğraşmak için bu zorunlu değil. Amatör kuşbilimci olarak her yaştaki insan kuşlarla ilgilenebilir. Bu konuyla ilgilenen herkes, bir dürbün edinip doğal bir alana giderek kuş gözlemi yapabilir. Kerem Ali Boyla, Bilim Çocuk okurlarına bol bol kitap okumalarını, bilgilerini artırmalarını ve kendilerini geliştirmelerini öneriyor. Boş zamanlarında doğaya çıkıp keşif yapmalarını da. Dünyada ve ülkemizdeki kuşları, tüm doğayı korumaya yardım edecek uzmanlara gereksinim olduğunu söylüyor.

Kerem Ali Boyla (beyaz tişörtlü olan), işini çok sevdiğini, doğa korumada bir rolü olduğu için kendini şanslı saydığını söylüyor.

çıptıklarından, onların fotoğraflarını çekmenin çok zor olduğunu da ekliyor. Anlaşılan Ekvador'da yaşam, kimi zaman sinekkuşları gibi hızlı, kimi zaman trogonları gibi yavaş. Trogonlar, ormanlarda yaşayan ve kocaman gözü olan kuşlar. Boyla'nın anlattığına göre, bu kuşlar bir dala

Uzmanımız, tüm And ülkelerini, Ekvador dışında Venezuela, Kolombiya, Peru, Bolivya ve Şili'yi gezmiş. Koca gözü olarak adlandırılan fotoğraftaki kuş türünü Peru'da görmüş.

konup hiç hareket etmiyorlarmış. Sonra başlarını çok yavaş çevirerek sağa ya da sola bakıyorlarmış. Görüş alanlarına bir böcek geldiğinde bunu avlıyorlarmış. Neredeyse hiç kıpırdamadıkları için avları onları fark edemiyormuş.

Kerem Ali Boyla, Ekvador'da yaşayan başka birçok kuştan söz ediyor. Gördüğümüz kadarıyla o, kuşları çok seviyor ve soylarının tükenmesini istemiyor. Türkiye'ye geldikten sonra da Doğa Derneği'nde yine kuşları korumak için çalışmaya başlamış. Amacı, ülkemizdeki kuşların sayısı ve bunların nerelerde yaşadıklarıyla ilgili verileri bir araya toplamak. Soyu neredeyse tükenecek olan ke-laynak kuşunu hatırlatarak, "doğa korumacılar tam zamanında yetişerek bu kuşun yok olmasını önlediler" diyor. Fotoğraflarını ve anılarını bizimle paylaşan Kerem Ali Boyla'ya teşekkür ediyoruz. Tüm amatör kuşbilimcileri, doğaseverleri ülkemizdeki ve dünyadaki kuşları ve tüm canlıları korumak için işbaşına çağırıyoruz.

Balaban, Türkiye'de de yaşıyor. Ancak fotoğrafta gördüğümüz Amerika balabanı. Bu tür, çayırların içinde yaşıyor. Onu, çayırların arasından ayırt etmek zor. Hatta rüzgâr, çayırları hareket ettirdikçe o da hareket ediyor. Böylelikle fark edilmesi daha da zorlaşıyor.

Amazon Yağmur Ormanlarının Olağanüstü Hayvanları

Daha birçok keşfedilecek yanı var yağmur ormanlarının... Örneğin, bu ormanların hâkimi jaguarlar. Jaguarlar, buradaki yağışlı ortama uyum sağlamışlar. Birçok kedi türünün tersine yüzmeyi seviyorlar. Bir başka ilginç hayvan da tapirler. Tapirler, bir inek büyüklüğündeler, yaban domuzuna da benziyorlar. Burunları, küçük bir filinki gibi! Tembel hayvanlar da burada yaşıyorlar. Çok yavaş hareket ediyor ve ağaçların yapraklarını yiyerek besleniyorlar. Tembel hayvanlar, haftada bir kez büyük bir serüven yaşıyorlar. Dışkılarını yapmak için yere iniyorlar. Bu, onlar için çok tehlikeli, çünkü jaguarlar tarafından avlanabilirler. Bir de maymunlar var. Örmcek maymunu ve böğüren maymun gibi. Ancak, Güney Amerika'da goril ve şempanze yaşamıyor. Bu, birçok insanı şaşırtıyor. Güney Amerika'da da Afrika'daki gibi biyolojik çeşitlilik zengin. Ancak iki kıtadaki canlılar birbirinden farklı. Yağmur ormanlarını terk edip And Dağları'na çıktığımızda, oradaki yüksek ormanlarda yaşayan gözlüklü ayıyla karşılaşabiliriz. Ülkemizde yaşayan bozayıldan küçük bir ayı türü bu. And Dağları'nın tepelerinde yaşayan canlılardan biri de dünyanın en büyük kuşları olan kondorlar. Bu kuşlar, 4000-5000 m yüksekliğe kadar çıkabiliyorlar. Kerem Ali Boyla, kondorların kanat açıklığının, yaklaşık üç çocuğun kollarını açıp yan yana durmasına denk bir uzunluk olduğunu belirtiyor. Bu kuşlar, leşle besleniyorlar. Bildiğimiz lama da orada çok yaygın.

Güney Amerika'da çok orman var. Amazon Yağmur Ormanları da bunlardan biri (üstte). Bu ormanlarda hâlâ keşfedilmemiş türler bulunuyor. Kerem Ali Boyla (altta, sol önde) ve diğer biyologlar, keşif gezileriyle bu türleri bulmaya çalışıyorlar.

Jakamarlar, orman açıklıklarında yaşıyorlar. Bu kuşlar, bizdeki arı kuşlarına benziyorlar. Bir yere tüneyip böcek avlayıp tüneklere geri dönüyorlar, sinekkapanlar gibi. Ancak, gagaları daha uzun. Bu nedenle daha büyük böcekleri de yiyebiliyorlar.

Orada da burada olduğu gibi çayırlar var. Ancak, hiç karga yok. Kargalar, çayırlarda otlayan hayvanların dışkılarındaki böcekleri yiyorlar. And Dağları'nın tepelerindeki çayırlarda bu işi, doğangillerden karakaralar yapıyorlar. Bu nedenle orada çok sayıda karakara bulunuyor. Üstelik, insanlardan hiç kaçmıyorlar. Yeri eşeleyerek böceklerle besleniyorlar.

Kül renkli dağ serçesi, orada çok yaygın bir kuş. Anlaşılan Ekvador tam bir kuş cenneti.

Güney Amerika'da çok akbaba var. Fotoğrafta bir akbabayı güneşlenirken görüyorsunuz.

Tuğba Can